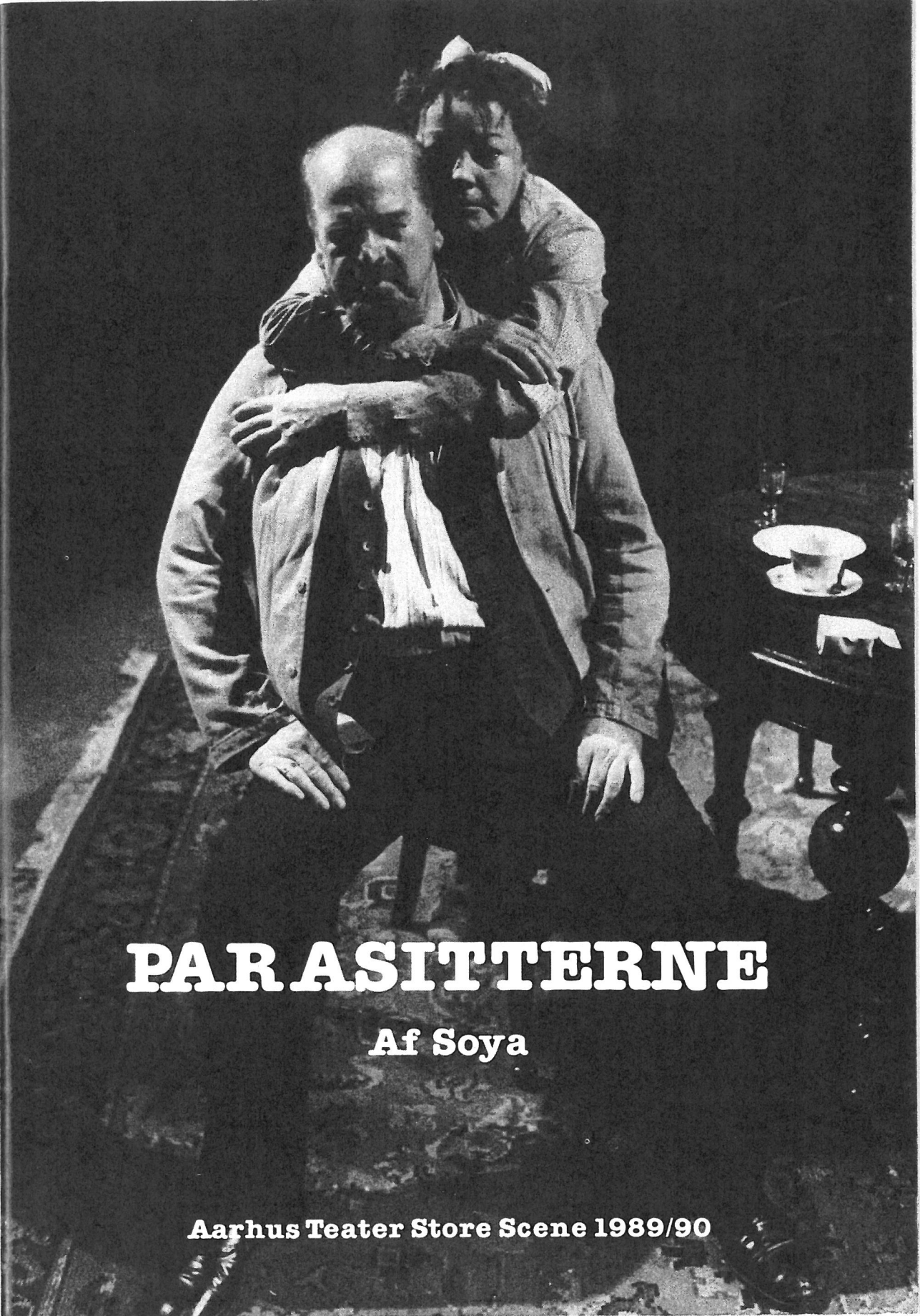

PARASITTERNE

Af Soya

Aarhus Teater Store Scene 1989/90

Livet har lært mig å tie. Desværre har det ikke lært mig, hvordan man lukker for revnerne mellem sidebenene.

Jeg er så modig, at jeg tør fornærme mine medmennesker, men ikke så modig, at jeg tør kede dem.

Jeg skriver undertiden i det håb, at der vil komme en og bevise, at jeg har uret.

Jeg føler det som en af mine opgaver: at drille folk til at tænke.

Soya

Aksel Erhardson og Tove Wisborg

Tove Wisborg, Jens Albinus og Pia Henningsen

PARASITTERNE

af SOYA

Isenesættelse:
LINE KROGH

Scenografi og kostumer:
FINN ERIK BENDIXEN

Lysdesign:
PEDER JACOBSEN

MEDVIRKENDE:

Gruesen	AKSEL ERHARDSEN
Fru Gruesen	KAREN WEGENER
Dagmar	DORTHE HANSEN
Johannes, student	JENS ALBINUS
Gudrun, hans forlovede	PIA HENNINGSEN
Miss Olson	TOVE WISBORG
Hansen, urtekræmmer	HOLGER MUNK
Lægen	KARL ERIK CHRISTOPHERSEN
Sagføreren	JØRGEN FØNSS

Mellemaktsmusikken er komponeret af Bodil Heister. Indspillet i Aarhus Teaters lydstudie af Bodil Heister.

Instruktørassistent: Eva Littauer
Forestillingsleder: Claus Mydtskov
Regissør: Trine Tue Andersen
Suffli: Anette Walsøe
Lys/lydassistenter: Lise Lauridsen, Kurt Bøje

Belysningsmester: Niels Emil Larsen
Tonemester: Jens Ravn
Scenemester: Kai Johansen
Malersal: Barbara Freud-Magnus, Anne-Marie Kjær,
Leif Hammelsvang og Lars Stadsholt
Skræddersal: Hanne Gissel, Mehmet Hilmi
Frisør: Joan Gylling
Rekvisitører: Viggo Bay, Steen Jonassen
Overregissør: Steen Boutrup
Teknisk chef: Jørn Walsøe
Teaterchef: Palle Jul Jørgensen

Foto fra afsluttende prøver: Rolf Linder
Plakat: Henrik Koitzsch
Programredaktion: Jørgen Heiner og Jørn Rasmussen
Tryk: Kannike Tryk A/S, Århus
Teaterforlag: Danske Dramatikeres Forbund

Uropremiere: 8. december 1931, Det Sociale Teater,
Casino
Premiere: 13. januar 1990
Opføres frem til 10. februar 1990
Aarhus Teater Store Scene

Forestillingens varighed ca. 2 timer 15 min.

De brølende tyvere - grådighedens årti

Af Ole Lange

Tyverne står som brølenes årti. Brølet fra jazzen, de hæse saxofoner, fra reklamerne og stumfilmen. Fra Scala-tidens København, med lårsvingende korpiger, charleston, hurtige penge og et hektisk forlystelsesliv. Sorgløst – tilsyneladende, hvis man kun kiggede på den glitrende overflade.

Men der var også andre brøl. Brølene på brød og arbejde. Brølene i protest mod social uretfærdighed og magtmissbrug. Brøl i udlandet fra Mussolinis marcherende sortskjortede fascister i Italien og fra en politiserende tilsyneladende diletant i Weimar-republikkens forvirrede Tyskland. Han hed Hitler.

Brølene var ikke så store i pus-

lingelandet Danmark. Det havde hygget sig i smug, mens tordenen rumlede i syd under verdenskrigen 1914-18. Da havde den bedst begavede regering, Danmark nogensinde har haft, Zahle-regeringen med så talentfulde folk som Ove Rode, Edvard Brandes, Erik Scavenius og P. Munch, gennemført sin regulerings- og neutralitetspolitik. Den sikrede både brød på bordet til alle og fred og uafhængighed. Den lagde grundlaget for senere årtiers velfærdssamfund med frugtbart samarbejde mellem partier, stat, erhvervsorganisationer og fagbevægelse.

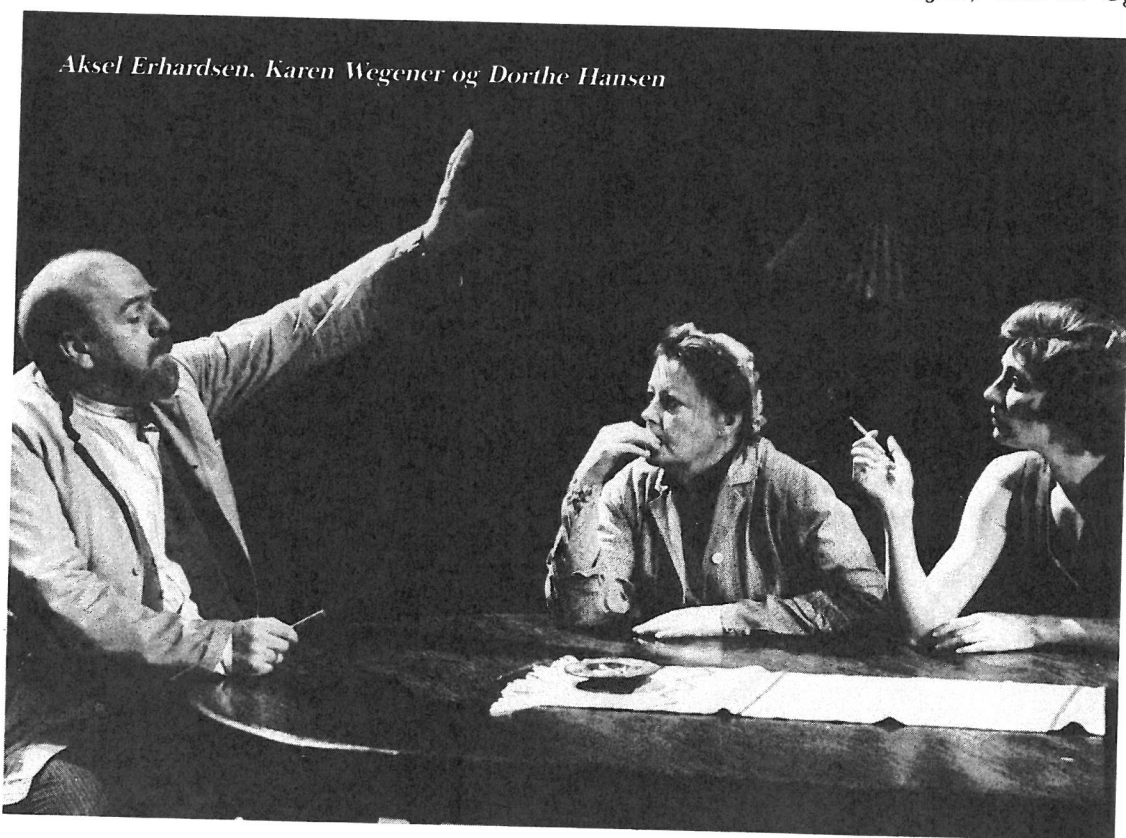
Nu kom i 1920'erne reaktionen: et oprør mod »det Rode'ske regimente« – repræsenteret ved

indenrigsminister Ove Rode og hans nævn og kommissioner. Mod regulering, kontrol, rationering og beskyttelse af de svage i samfundet. For ubegrænset økonomisk liberalisme, junglelov, hvor enhver er sig selv nærmest, og uhæmmet spekulation.

1920'erne blev nedskæringerne og grådighedens årti.

I 1926 – det år, den næsten 30-årige Carl Erik Martin Soya skrev sit første skuespil »Parasitterne« og havde droppet sine fornavne og efternavnet Jensen med bindestreg foran – var arbejdsløsheden oppe på 30 procent. Den første Stauning-regering gik af. Venstre-regeringen Madsen Mygdal (kaldet Madsen Møjdal) kom til. Og

Aksel Erhardsen, Karen Wegener og Dorthé Hansen

med den forslag om 10 procents nedskæringer på alle tjenestemandslønninger og reduktion af alle sociale ydelser på gennemsnitligt 15 procent.

For nogle skulle nedskæringerne være endnu mere drastiske, f.eks. ydelserne til invalidepensionisterne – fra 800 kr. årligt til 540. Dog, der var også nedskæringer, som andre steder blev modtaget mere positivt, eksempelvis på aktieselskabsskatten og formueskatten. En social-økonomisk omfordeling blev indledt.

Utilfredsheden var udtalt – politisk og økonomisk. De gode gamle værdinormer fra tiden før krigen var i opløsning. Der blev klaget over politikerævl og endeløse diskussioner uden resultat, kompromisser med halve løsninger, egoisme og faglig inkompetence. Og selv fra dele af partiet Venstre blev der rettet anklager mod den skjulte politiske indflydelse fra den anonyme kapitalmagt – det såkaldte Tredje Ting (ved siden af Folketinget og Landstinget).

Men ikke alle steder havde kapitalmagten det godt. Ikke alle var lige dygtige i datidens Casino-samfund. Af de brølende tyveres 208 danske banker gik de 21 fallit med store tab for både aktionærer og indskydere. Selv så etablerede banker som Privatbanken og Andelsbanken kom ud i store vanskeligheder, foruden Skandinaviens største bank Landmandsbanken. Dens traumatiske krak 1923 blev det største økonomiske sammenbrud, Danmark har oplevet i dette århundrede. Det afslørede også en økonomisk og moralsk tvivlsom spekulation, der omfattede alle lag i samfundet. Fra kongehus over tidligere ministre, nuværende departementschefer og andre embedsmænd, ledende erhvervsfolk som H. N. Andersen og famili-

Pia Henningsen og Jens Albinus

en Glückstadt til småfolk, der brændte fingrene i det varme roulettespil.

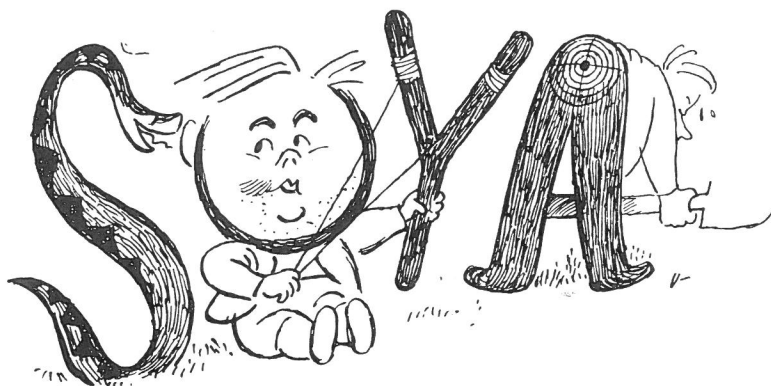
Der var storstrejker, åben ballade på venstrefløjten og skjult ekstraparlamentarisme på højrefløjten.

Ragnarok truede, følte mange almindelige menesker. Tilliden til fremtid og medmennesker var begrænset. Fremmedhad og antisemitisme kom op over den pæne overflade hos mange danskere, der følte sig truet på arbejdet af indvandrede roepolk og østeuropæiske jøder på flugt fra pogromer.

Tyverne var et årti, hvor der i krigens kølvand periodevis blev lavet flere og hurtigere penge på papirtransaktioner og spekulation end på produktion og regulært arbejde. Som overho-

vedet i rottefamilien Gruesen siger i sluts scenen i »Parasitterne«: »Alle snyder. Alle snyder hinanden. Snyder de ikke med vélje, så snyder de En på den måde, at de er helt anderledes end man tror. Jeg har altid bildt me' ind, at jeg forstod me' på men'sker, men det har jeg da set er en gammel løgn. Men'sker er fulde af underligheder og overraskelser. Man ve' aldrig, hvor man har et men'ske, før det ligger på kærtegården.« Og fru Gruesen supplerer sin ægtefælle: »Du er verdens klogeste mand!«

De brølende tyvere var et grådighedens årti. Det endte logisk med den sorte tirsdag i oktober 1929 – det store Wall Street-krak, der sendte rystelser op gennem trediverne.

Tegning af Arne Ungermann

Om Parasitterne

I Sammenligning med Hovedmassen af den Dramatik, der forfatter herhjemme, forbavser Hr. Soyas Skuespil ved den Sikkerhed, hvormed det er gjort, og det Talent, som røber sig deri.

Hans Brix (1929)

Den Digter, der har skrevet første Akt af Parasitterne, har Betingelser for at hale det danske Lystspil op af Elendigheden. . . Alle-rede Parasitterne viser Soya som en sjælden fugl i dansk Litteratur.

Otto Gelsted (1929)

Alt i dette Stykke, hvis Effekter tangerer Melodramaet eller Grand-Guignolkomedien, er velmotiveret og velforberedt. Milieu-tegningen er næsten gribende træfsikker. Og i Dialogen, den glimrende Dialog, lyner og lyser det af grum, smaaborgerlig Karakteristik, af bidsk, social Satire og besk Humor.

Frederik Schyberg (1945)

Under Krigens grufulde Slutaccord, medens det sortnede mere og mere i den anden uvirkelige Verden uden for Teatret, var det for mig, som tændtes der et indre Lys i mig, hver Gang jeg gemte mig ned i dette fortrykte Menneskes poetiske Sjæl og førte min egen lille private Frihedskamp mod Parasitten Gruesen.

Clara Pontoppidan (1946)

– et djævelsk billede af menneskelig gemenhed i et småborgerligt milieu, malet med en uhyggelig naturalistisk troværdighed.

Sven Møller Kristensen (1951)

Soyas krønike om verdens ondskab, hans billede af disse hvide, snabelbehængte sugere er nådesløst som en sjaskfuld blåsyre i ansigtet. Man væmmes og frydes over at høre til, grusser sig i nederlagsøjeblikket af fryd over faldet. . . Hele kompasset rundt er Soyas skuespil imponerende, det bølger af humor og dirrer af kraftudfoldelse. Det slår én så hårdt, fordi det ganske kompromisløst erkender smerten, usselheden, men i sig selv er et udtryk for en blodrigdom og aggressivitet, der er styrke og vækst.

Klaus Ribjerg (1958)

. . . måske den bedste danske slyngelkomedie . . .

Jens Kistrup (1964)

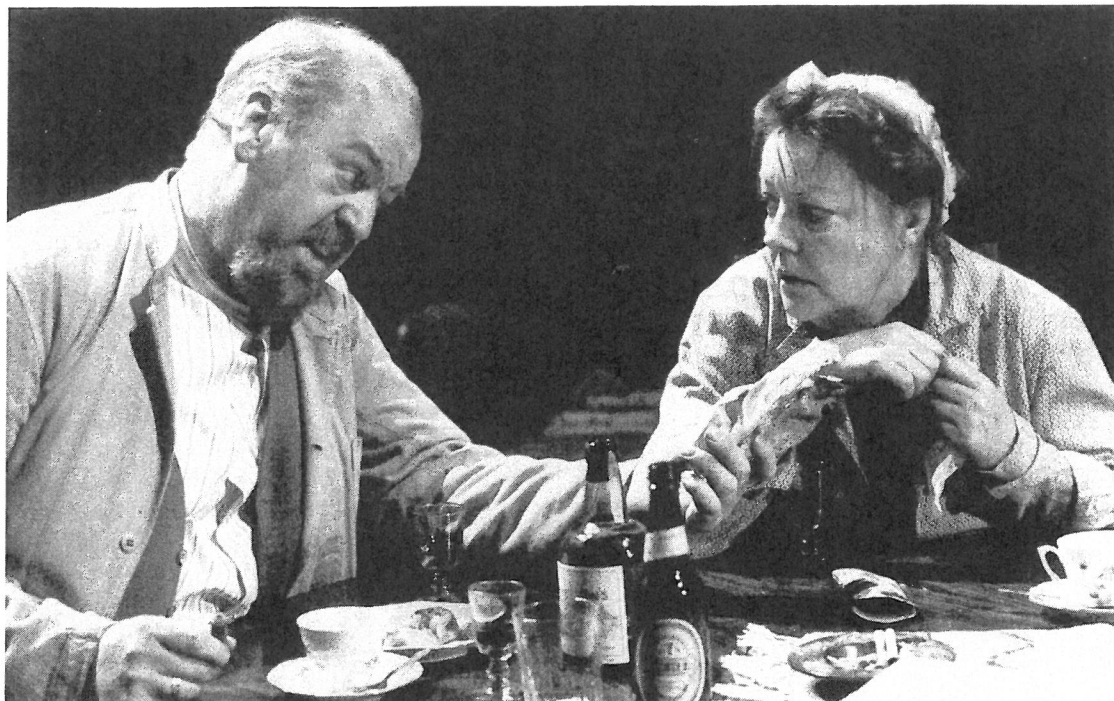
v/ Jørgen Heiner

Soya om Soya

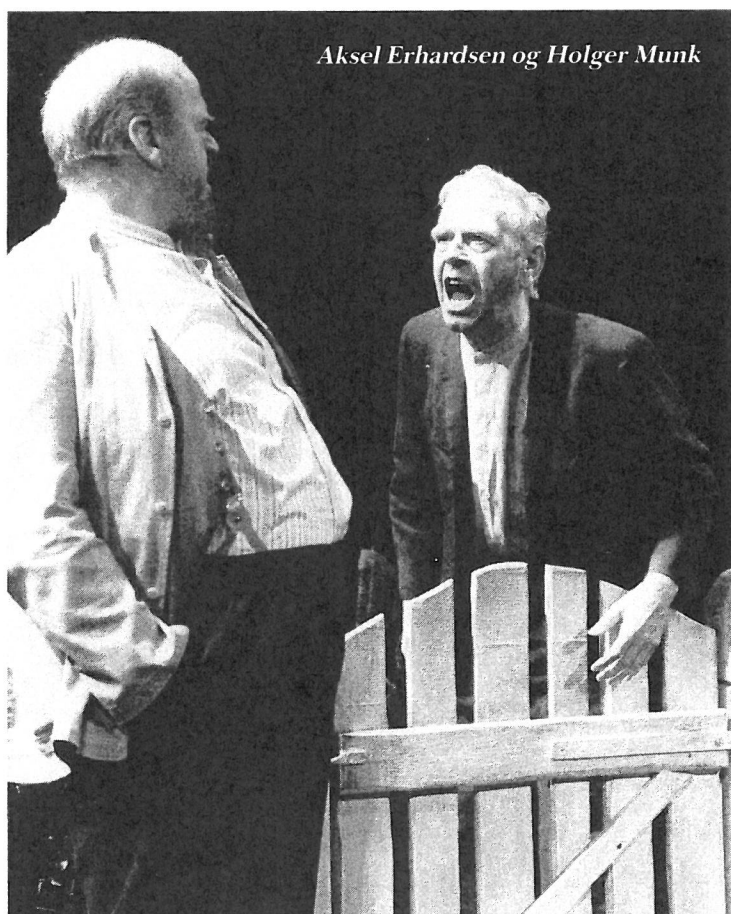
Soyas Syn paa sig selv falder ikke ganske sammen med det, andre har paa ham! Han selv mener, han er af Middelhøjde og ikke sværere end Mandfolk plejer at være, naar de er naaet op i Nærheden af de 50. Ikke desto mindre læser han aldrig en Artikel om sig selv, uden han ser sig betegnet som »lille og rund« eller »lille og trivelig«. Han selv mener, han er en beskeden Mand – alligevel tilflyder der ham stadig Meddelelser om, at den og den finder ham storsnudet eller ualmindelig indbildsk. Han selv synes, at han er usædvanlig fredsommelig og medgørlig – ikke desto mindre kommer han stadig i Klammeri, faar Sagsanlæg fra Naboer, og betegnes baade paa Tryk og i Omtale som Kværlant. . .

Skulde man spørge ham om, hvordan han i øvrigt opfatter sig selv, vilde han geraade i stor Tvivl. For det første er han – hvor usandsynligt det end lyder – ikke saa forfærdelig interesseret i sin egen Indmad – det, der er inden i hans Medborgere, interesserer ham adskilt mere. Dernæst er han ikke blind for den Fordel, det er for en skrivende Mand at være et Problem, der ikke er alt for let løst. Og endelig har han en Fornemmelse af at være udpræget dualistisk opbygget, saaledes at han ikke vil være i Stand til at udtale noget om sig selv, uden at han samtidig maa sige det modsatte. . . Den lille, trivelige og runde Forfatter skriver ikke blot Skuespil, Romaner og Noveller, han gør ogsaa Aforismer i Kilovis (skønt han synes, at Aforismer er noget af det taabeligste taabelige). En af disse hans Aforismer lyder: »Alt, hvad et Menneske siger om sig selv, er usandt.«

(Citat fra Soya, 33 Kunstnerportrætter, 1945)

Aksel Erhardson og Karen Wegener

Aksel Erhardson og Holger Munk

Matematik virker ikke dybsindig. Det er der derimod meget v s, der g r.

Hvis en bog skal kunne sælges, må der stå noget i den, som ikke står i avisen.

Hvad nytter det, at pianisten er sj lfuld, n r klaveret er falsk.

Et standpunkt er en tvivlsom dyd. Man skal ikke stå, man skal gå.

Presseetik er et af de morsomste ord, der findes.

Misundelsen har en stor garderobe.

Soya

Den forargelige Soya

Af Sven Møller Kristensen

Der var engang, for en 40-50 år siden, da der i Danmark levede hele tre store dramatikere: Kaj Munk, Kjeld Abell og Soya. Det var tider! Hvis Kaj Munk stod for det heroiske drama og Kjeld Abell for det fantastiske spil, så repræsenterede Soya den realistiske hverdag i satirisk lys. De havde alle tre noget besvær med kritik og publikum, men især Soya måtte lide under modgang og modvilje. Han var for oprørsk med sine meninger og udfordrende med sit bramfri sprog, som forargede borgerskabet. Nu om stunder er man nok blevet mere vant til de stærke sager.

Soya var personligt et rundt og venligt menneske og som forfatter en blanding af en satiriker og en humorist. Som satiriker var han skarp og hensynsløs, han brugte ikke fløjlshandsker, når han skulle beskrive sine medmenneskers ondskab og

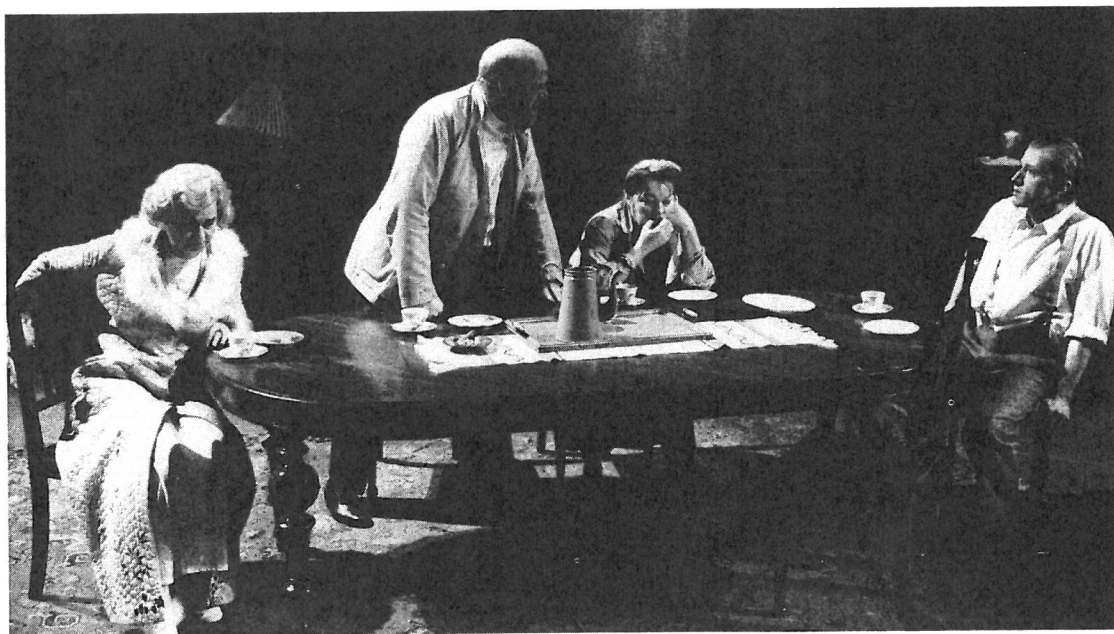
nederdrægtighed, deres hyklery og griskhed, sådan som det kan ses i billedet af mægler Gruesen i *Parasitterne*. Indignationen var hans inspiration. Han nød at vende vrangen ud på folks pænhed og afsløre deres sande væsen, han har i bøger og skuespil angrebet snart sagt alle vore traditioner og fordomme, religionen, ægteskabet, seksualmoralen, de nationale idealer, i den grad, at han blev beskyldt for at være en nihilist, en forfatter hvem intet var helligt.

Til sit forsvar skrev han engang i en artikel, at han godt kunne misunde de troende, f.eks. kristne, buddhister eller kommunister, men ikke kunne acceptere nogen af disse livsanskuelser. Han var ikke en intet-troende, men en lidet-troende, en skeptiker. Derimod følger han en moral, som indeholder to bud: 1. Godhed mod næsten er det smukkeste, der findes.

2. Man bør beflitte sig på sandheden. »Over for ethvert udslag af godhed forstummer min spot altid, *altid*; og ikke blot det: der vågner i mig en følelse af hengivenhed, af dyb beundring«.

Soyas ord må stå til troende. Det er i hvert fald en kendsgerning, at der bag hans barske ydre gemmer sig en idylliker. Han har en forkærlighed for det småborgerlige dagligliv med kaffen på bordet, som han så ofte skildrer med overbærende sympati og humor.

Hans første skuespil var *Parasitterne* (1929), som måske vil vise sig at blive det mest sejlivede af hans talrige stykker. Det rummer al hans grumme realisme, hans fænomenele replikkunst, og hans chokerende effekter, alt sammen i en fast komposition. Derefter følger en række mindre vellykkede komedier fra 30'erne, som *Den leende jom-*

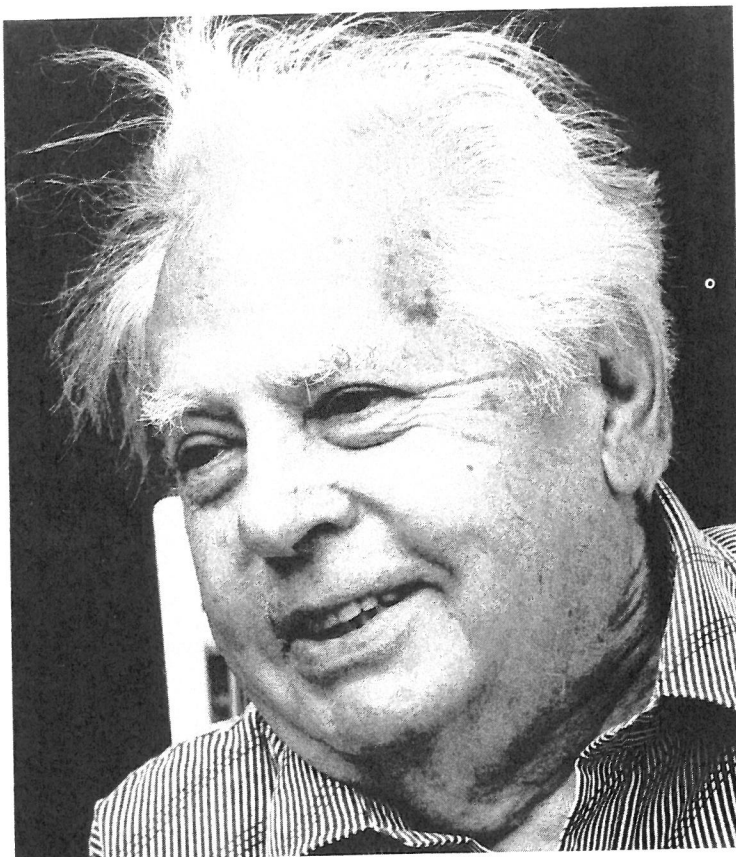

Tove Wisborg, Aksel Erhardsen, Karen Wegener og Jens Albinus

fru, Vogelfeder og Chas. Mere interessante er et par eksperimenter i fantastisk stil, under inspiration fra psykoanalysen. Det bedste er *Hvem er jeg?* (1932). Et andet er *Min høje hat* (1938), som handler om familien Jensen, der en søndag eftermiddag sidder og keder sig og tilkalder en tryllekunstner, en vis professor Spoya, som ved hypnose forvandler personerne til de skikkelser, de i deres underbevidsthed drømmer om at være: hr. Jensen bliver til en Farao, sønnen Johannes til en ung digter, de andre til erotikere, sadister, klovner osv. Familien vågner op med smil om munden efter de søde drømme, men det glider hurtigt over i forargelse og utaknemlighed mod hypnotisøren.

En særstilling indtager *Umbumbumba* (1935), en direkte satire på det nazistiske Tyskland, formet som et let gennemskueligt politisk opgør i en afrikansk negerstamme.

Det er først i 40'erne, Soya opnår fuld anerkendelse. Det sker med den serie på fire skuespil, hvor han vender og drejer problemet om tilfældets spil med menneskers skæbne. Tilværelsen synes at være en uforklarlig og uretfærdig blanding af lov-mæssighed og tilfældigheder. *Brudstykker af et mønster* (1940) viser gennem en række episoder, hvordan et sammenspil af rene tilfældigheder kan føre til et lykkeligt udfald, en sejr for retfærdigheden. *To tråde* (1943) består af to handlingsforløb, to hver for sig logiske udviklinger, som i sidste akt krydser hinanden og fører til et absolut meningsløst tilfælde, et mord på en uskyldig mand. Det tredje stykke, *30 års henstand* (1944) fremstiller et tilfælde af nemesis: i en scene fra nutiden begår en mand selvmord, hvorefter handlingen glider tilbage i ti-

Carl Erik Martin Soya-Jensen alias Soya (1896-1983), her fotograferet i 1979. (Polfoto/Mogens Berger).

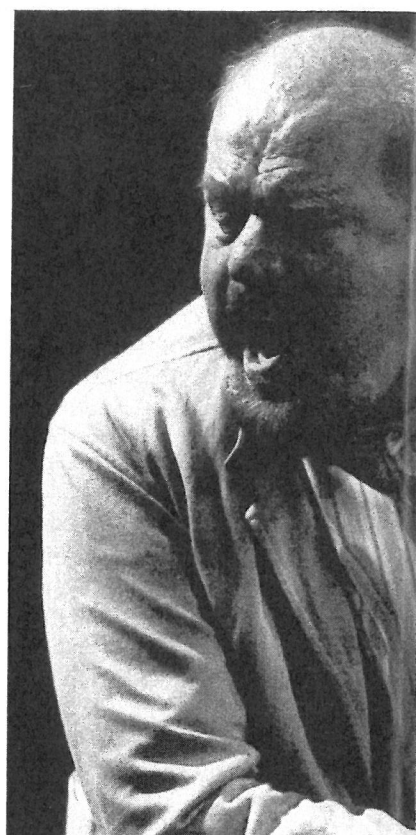
den for at vise, at hans død er soning for en uret, han har begået 30 år tidligere. Seriens sidste led er en løssluppen komedie, *Frit valg* (1948), hvor Soya overordentlig vittigt og grinagtigt spiller hopla med hele problemet om retfærdighed og tilfældighed. Det er et yderst *umoralsk* stykke.

Af Soyas øvrige skuespil er der grund til at nævne *Efter* (1947), som er et ubarmhjertigt og effektivt opgør med de landsmænd, der meledede deres kage under besættelsen, og de to morsomme én-aktører *Rødt i gråt* (1947) og *Gravkaffe* (1949). Men ud over dramatikken har Soya i stort omfang dyrket den fortællende prosa. Der er mange novellesamlinger, som f.eks. *Ganske almindelige mennesker* (1930), *Små venlige småfisk* (1941)

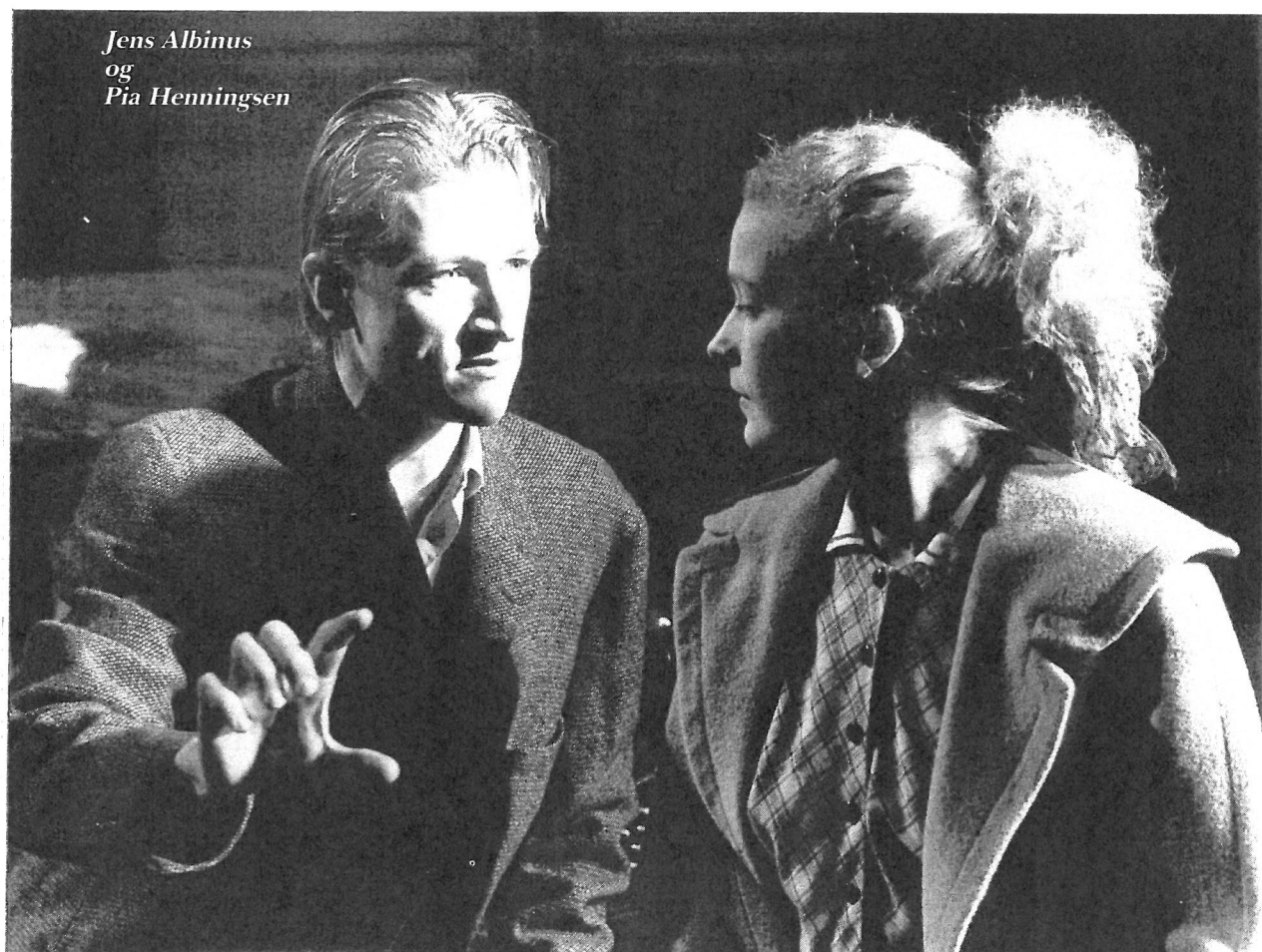
og *Smil så!* (1944), som alle indeholder originale og humoristiske historier med motiver i slægt med skuespillenes. 1941 udgav han fortællingen *En gæst*, som med sin satire over den tyske besættelse skaffede ham en straf på 60 dages fængsel; det er en fabel om en ørentvist der dumper ned i en dansk familie, æder folkene ud af huset og vokser til et uhyggeligt uhyre, som tyranniserer den skikkelige og godtroende familie. Den betydeligste af hans romaner er *Min farmors hus* (1943), en halvt selvbiografisk skildring af et gammeldags klunkehjem set fra den fem-årige Sørmands stude, og den mest forargelige er *Sydden* (1953-54) om en ynglings pubertetserfaringer. Også et par erindringsbøger fik Soya skrevet på sine gamle dage.

Tove Wisborg

Aksel Erhardsen

*Jens Albinus
og
Pia Henningsen*

Karen Wegener

*Karen Wegener, Aksel Erhardsen og
Karl Erik Christophersen*

Parasitterne – en teaterhistorie

Af Jørgen Heiner

I de sidste måneder af besættelsen – 18. januar 1945 – havde Det Kgl. Teater premiere på *Parasitterne*, og dermed var indledningen gjort til at Soyas skuespil fra mellemkrigstiden (1926) også kom til opførelse på en række af landets øvrige scener – i Ålborg (1949), i Århus (1954), i Odense (1957) og i 1958 ud til hele landet i TV-Teatrets produktion. Omsider nåede *Parasitterne* det store publikum og den bevågenhed, det – som et af hovedværkerne i dansk teater – længe havde haft krav på. Og *Parasitternes* popularitet har holdt sig lige siden.

Men endnu i dag – langt over 50 år efter, at Soya skrev sit skuespil – er det nok værd at erindre om forfatterens »lidelseshistorie« og kamp for at få det realiseret, eller i det mindste læst.

I oktober 1926 havde Soya indleveret *Parasitterne* til Det Kgl. Teater, hvor William Norrie sad som chef, og Hans Brix var censor. Brix anbefalede det til opførelse, Poul Reumert havde det til læsning og gav tilsagn om at

spille mægler Gruesen. Men først et lille år efter, i august 1927, fik forfatteren mundtligt tilsagn fra Norrie om, at man ville antage *Parasitterne* og sætte det op samme efterår.

Men man gjorde regning uden »vicevært«, og opførelsesdatoen blev ustandseligt rykket, fordi teatrets første sceneinstruktør Poul Nielsen spændte ben for opførelsen og skræmte Norrie med ordene: »Hvis det stykke går her på teatret, går det kun én gang, og dagen efter går De!«

Først et par år senere tog Soya offentligt til genmæle i en artikel med overskriften *Parasitternes Ligbegængelse*, hvori han besk kommenterede hændelsesforløbet: »Der kan sikkert siges en del ondt om Direktør Norrie – som der kan om ethvert Menneske – men det ville være Bagvaskelse at paastaa, at han er pedantisk med Hensyn til at holde Løfter.«

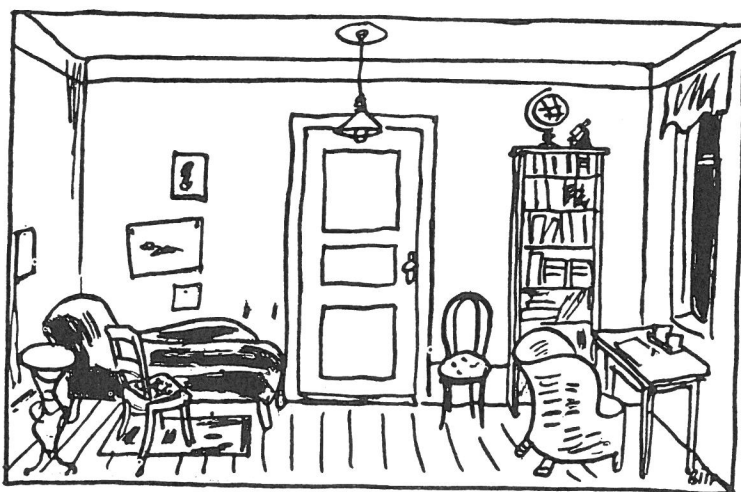
Soya prøvede forgæves at få sit skuespil udgivet, men flere forlag sendte manuskriptet tilba-

ge, og fra Svend Methlings nye scene, Komediehuset, hvortil Soya – som en sidste udvej – havde sendt stykket, kom der intet svar.

I august 1929 indbød han gennem aviserne prænummeranter til at tegne sig og medvirke til det økonomiske fundament under en udgivelse. Der var brug for 200 personer à 3 kr. I november udkom så langt om længe *Parasitterne* hos Levin og Munksgaard, med tegninger af Børge Büllmann Petersen og med Soyas forord, hvori han takker og undskylder sin utraditionelle appel til publikum, men som »skyldes ganske simpelt det Forhold, at det er mig umuligt at blive ved med at skrive, naar mine Arbejder aldrig naar deres rette Bestemmelse – at blive set eller læst af mindst tre-fire Mennesker. Den evige Skriven for Bordskuffen virker til Slut aldeles lammende.«

To år senere kom *Parasitterne* til opførelse.

Det var instruktøren Per Knutzons initiativ og entusiasme, der bragte stykket frem på Det sociale Teater – en nyskabelse i det københavnske teaterliv – og som Knutzon havde grundlagt sammen med en gruppe arbejdsløse, professionelle skuespillere. Truppen havde intet fast spillested, men *Parasitterne* fik sin uopførelse i Casinos lille sal i Per Knutzons iscenesættelse og med Anna Henriques-Nielsen og Peter Nielsen som ægteparret Gruesen. Opførelsen blev modtaget med stort bifald og lovprist i pressen, og der var ikke de store indvendinger mod, at mordet i sidste akt var strøget. Om begivenheden skrev den senere instruktør af *Parasitterne*, Holger Gabrielsen:

Scenetegning af Børge Büllmann Petersen til »Parasitterne«.
Ill. til bogudgaven 1929

Dorthe Hansen, Tove Wisborg, Aksel Erhardsen og Jens Albinus

»Den gjorde et uhyre Indtryk paa mig, raa, grum, uforsonlig, som den var. Og Peter Nielsens Rovdyr af en Mægler forfulgte mig i Søvn. Kun een Ting savnede jeg ved Opførelsen: *Soyas Humor*, som aldeles ikke svækker, men tværtimod forstærker Uhyggen, det rystende Drama.«

Med forestillingens store kunstneriske succes fulgte en række opførelser på forskellige teatre, først 6 gange på Det Ny Teater (jan. 1932), derefter, i marts, i Riddersalen (1932), på turné, bl.a. i Århus og endelig i oktober 1935 på Nørrebro Teater. Derefter skulle der gå ti år, før *Parasitterne* atter kom til opførelse – den længe ventede på Det Kgl. Teater.

Det var under besættelsen et dristigt valg at sætte parasitten, blodsugeren og tyrannen på

scenen og derved udæske værnemagten. At teatret erkendte den umiddelbare fare ved op sætningen, fortalte Holger Gabrielsen om:

»Det var fristende, meget fristende at vise Parasitten, Meneskeæderen frem. En farlig Spøg, som Teaterchefen [Cai Hegermann-Lindenchrone] var sig bevidst, men som han ironisk bredte sine uskyldshvide Englevinger over.«

Gabrielsen iscenesatte forestillingen med de bedste kræfter. Clara Pontoppidan og Johannes Meyer spillede Gruesens, Else Højgaard datteren Dagmar, Preben Neergaard studenten, som hans forlovede sås Bodil Kjer og Marie Niedermann var Miss Olson.

Poul Kanneworff malede to uhyggelige dekorationer og hævdede gulvet i sidste akt, så

mordet ikke forsvandt bag rampen, men trådte frem som et filmisk nærbillede.

Om Clara Pontoppidan – »Aftenens største, helt udelte Sejr« – skrev Frederik Schyberg:

»... en lille imbecil Forstadskone, stiv, ligesom forstenet i Hovedet af Problemer, hun ikke kan overse, slæbende og sjokkende, frastødende og rørende på samme Gang, et Rottemeneske med tragiske øjne, en undergaaet Sjæl med en Brand af uslukkelig kødelig Lidenskab i sig, som først Døden kan stille.« Trods forestillingens kvalitet og succes blev den kun opført 15 gange, og Soya nåede aldrig at se den på grund af sin hastige afrejse til Sverige i januar 1945, men Clara Pontoppidans præstation blev gentaget i TV-opførelsen i 1958 i samspillet med Gunnar Lauring.

Soya om dramatik og teater

Et teater bør ikke blot være en skueplads, men også en krigsskueplads.

At komme ind på et teater er ligesom at gå i lyng. Man ved aldrig, hvad det er, man træder i.

For en dramatiker er det uhyre værdifuldt at være vred, indbildsk og doven.

Det er ikke vanskeligere at blive dramatiker – end at blive eskimo.

Når man kan se en sag fra 10.000 synspunkter, udtrykker man sig bedst dramatisk.

Jeg overlader til andre at diskutere, hvordan stykkerne skal skrives. Jég nøjes med at skrive dem.

Der er ingen, den nyere tids dramatikere skylder så megen tak som Graham Bell.

Man kan godt skrive komedier uden å være obskøn, men så blir de også derefter.

Ved læsningen af et godt skuespil kan man høre størrelsen af det rum, hvori dramatikeren har tænkt sig, det skulle opføres.

Det bedste ord, der findes i en dramatikers ordbog, er NEJ. Det er kort, klart, vægtigt; det skaber modsætning, konflikt, kamp; og de fleste skuespillere ved, hvordan det udtales.

Der gøres ofte af skuespillerne et stort og dygtigt arbejde for at ikke *ordene* skal få æren.

Ikke alle skuespil kan spilles til succes, men alle til fiasko.

Før en premiere er enhver dramatiker et godt menneske.

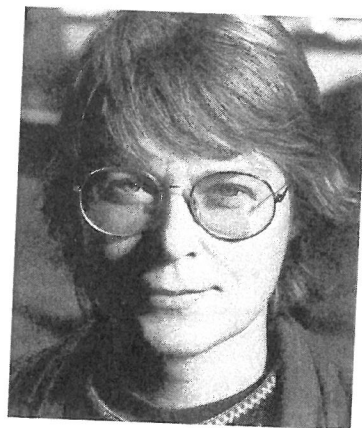
Dramatikere og tvillinger fødes gerne parvis.

Havde han levet i England på Shakespeares tid, ville han ha' sagt: »Vi savner jo desværre dramatikere.«

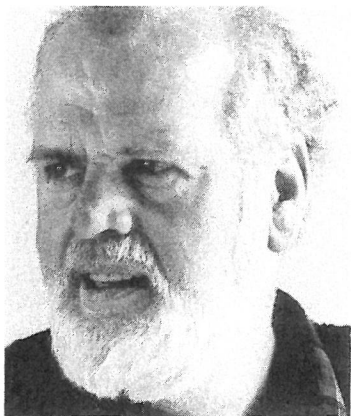
Gad vist, om Holberg, hvis han havde levet i vor tid, havde fået Holbergmedaljen?

Når en dramatiker opererer med en stue med kun én dør, er han ikke dramatiker. Undtagelsen hedder Sartre.

v/ Jørgen Heiner

Line Krogh (f. 1947) havde fire års studier i teater- og litteraturvidenskab og en fire-årig uddannelse i teaterpraktik bag sig, da hun i 1974 startede som instruktør på Aalborg Teater. Hun tilbragte tre sæsoner på den nordjyske landsdelsscene og var 1980-83 tilknyttet Det Kongelige Teater, men har ellers arbejdet freelance med et virkefelt fra landets etablerede scener til gruppeteater og TV. Hun fungerer sideløbende som underviser på Statens Teaterskole og skuespillerskolerne i Århus og Odense og har desuden gjort sig gældende som oversætter. Line Krogh har tidligere iscenesat »Peer Gynt« (1977) og »Rummene« (1979) på Aarhus Teater. Blandt hendes væsentlige opgaver er også »Ulysses von Ithacia« (1980) og »Tryllefløjten« (1985) på Det Kgl. Teater og »Mephisto« (1987) på Gladsaxe Teater. Hun var med til at starte Grønnegårdsteatret i København og iscenesatte de tre første forestillinger der 1982-84 og tegner sig desuden for TV-opsætningerne af »Else Kant« (1978), »Ursula« (i serien »Krigsdøtre«, 1981) og »Den dobbelte troløshed« (1987). Line Krogh blev i 1980 tildelt kritikerprisen Teaterkatten for sin iscenesættelse af Det Danske Teaters »Helligtrekongersaften«.

Aksel Erhardsen (f. 1927), uddannet på Skuespillerskolen ved Odense Teater 1953-55 og ansat samme sted 1955-66. Derefter fast tilknyttet Aarhus Teater, hvor han tillige har virket som lærer ved Skuespillerskolen siden 1968.

Blandt mange hovedroller kan nævnes Tevje Mælkemand i »Spillemand på en Tagryg«, titelrollen i »Onkel Vanja«, Puntila i »Puntila og hans knægt«, Postbudet i »Postbudet fra Arles«, Scapin i »Scapins skalkestykker«, Sganarelle i »Doktor mod sin Vilje«, Orgon i »Tartuffe«, Dommer Azdak i »Den kaukasiske Kridtcirkel«, titelrollen i »Jacob von Tybol«, Falstaff i »Henrik IV«, Giovanni i »Vi betaler ikke«, Svejke i »Svejk i Anden Verdenskrig«, Estragon i »Vi venter på Godot«, titelrollen i »Kong Lear«, Kong Lear i Edvard Bonds »Lear«, Direktør Hummel i »Spøgelsessionaten«, Tobias Hikke i »Hellig tre Konger«, Herren i »Jacques og hans herre«, Pastor Fjaltring i »Lykke-Per«, Gamle Levin i »Indenfor Murene« og senest titelrollen i »Titus Andronicus«.

Ud over en række opgaver for radio og TV har Aksel Erhardsen også gjort sig gældende som iscenesætter – bl.a. af Arrabals »Bestialité Erotische« og Franz Kafka & Obaldias »Især om natten«. Hans indsats på scenen er bl.a. blevet belønnet med Poul

Reumert-legatet 1974, Ole Haslunds legat, Holger Gabrielsens legat og Ole Larsens legat.

Aksel Erhardsen kan senere i denne sæson opleves i »Vildanden« og »Greven af Monte-Cristo«, begge på Aarhus Teaters Store Scene.

Karen Wegener (f. 1935), uddannet på Aarhus Teater 1959-61. Efter en årrække i København tilknyttet Aarhus Teater 1967-75, derpå Aalborg Teater og en periode som free-lance, før hun vendte tilbage til Århus i 1980.

Blandt scenekarrierens højdepunkter er Mor Aase i »Peer Gynt«, Siri von Essen i »Tribadernes nat«, Alice i »Dødsdansen«, Fru Kopecka i »Svejk«, titelrollen i »Mutter Courage«, Winnie i »Glade Dage« og Kvinden i »Krigsspil«.

Karen Wegener modtog 1988 en Bodil for sit spil som Fru Olsen i Bille Augusts Oscar-belønnede film »Pelle Erobreren«. Hun har også gjort sig gældende i adskillige TV-roller – bl.a. prisbelønnet som Hustruen i »Den hemmelige skuffe«, titelrollen i »Else Kant« og Hustruen i »Dage på en sky«. Karen Wegener har en større rolle som Moderen i en dramatisering af St. St. Blichers »Hosekræmmeren«, som TV viser senere på året, og hun kan i for-

året 1990 desuden opleves i titelrollen i »Mrs. Klein« på Aarhus Teater Studio.

Tove Wisborg (f. 1936), uddannet på Skuespillerskolen ved Aarhus Teater 1956-58. Debuterede som Anne Frank, turnerede bl.a. som Eliza og spillede på københavnske teatre – f.eks. Ester i »Anna Sophie Hedvig« på Det Ny Teater, titelrollen i »Frk. Julie« på Andelsteatret og Donna Elvira i »Don Juan« på Folketeatret – før hun i 1970 vendte tilbage til Århus.

Her har hun markeret sig i talrige roller – f.eks. Elmire i »Tartuffe«, Mama i »Chicago«, titelrollen i »Snedronningen«, Asta i »Jøsses piger«, Mrs. Roberts i »Strawberry Fields«, Lona Hessel i »Samfundets støtter«, Meg i »Gidslet«, Miss Layden i »Marathon dansen«, Morag MacBridie i »Da jeg var en lille pige...« og senest Fru Olsen i »Hjælp – det er jul!«.

Tove Wisborg har sideløbende uddannet sig inden for esoterisk filosofi og psykoterapi og virker desuden som lærer ved Aarhus Teater Akademi. Hun har været drivkraft bag udviklingen af Teatersport i Århus og var blandt initiativtagerne til den lokale »Kultur for Fred«-kampagne.

Sagt om Soya

Soya har sin styrke i at mane det store og stærke Onde frem i den hyggelige småborgerlige verden, uden at den egentlig mister sit hyggepræg. Her ligger kraften i hans kunst, her har han sit særpræg – og her ligger hans filosofi skjult. Den indeholder en komplet absurditet, men den er livets egen. Absurd er den kun, fordi den endnu ikke er forklaret. Den er ny erkendelse. Hygge og ondskab går op i et. Men dette er den småborgerlige verdens essentielle kendetegn.

Ebbe Neergaard (1946)

Det frodige og mangfoldige hos Soya bunder i det dialektiske og dualistiske i hans Væsen. Han har faaet saa uforlignelige Anlæg i Arv som rund Humor og spids Malice, Melankoli og Livsglæde, Drift mod baade Fejde og Forsoning, Lyst til at revse, men ogsaa Trang til at forstaa. Den Slags giver uvægerligt sin Indehaver Uro i Kroppen.

Orla Lundbo (1945)

Det er en del af hans moralisme, at han har villet »virke på folk« og »give dem noget« og tildeler dramaet en »sindsudrensende virkning« i Aristoteles' ånd. Det er synd for Soya . . . at han ikke levede i Athen i det femte århundrede f.Kr., hvor dramaet betød totaldækning af befolkningen. . . og hvor mænd besvime og gravide kvinder aborterede, når furierne kom ind i førsteakten af Orestien.

Elsa Gress (1975)

Naar han er bedst, blotter han Svindel, hudfletter han Hykleri, haaner Snobberne og hænger Begæret og Dumheden ud til almindelig, naadesløs Beskuelse. Men ømt og fint tegner han et ungt Ansigt, han giver den misbrugte Hæderlighed og Oprejsning, giver de sindssyge Visdom i en Verden af gale. Hans Moral er kaldt borgerlig – saa er alt Haab ikke ude for Borgerskabet.

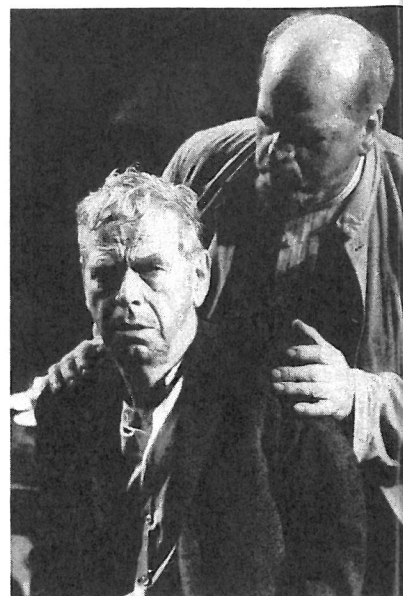
Elith Pio (1946)

En af de faste værdier i Soyas store dramatiske produktion er den altid levende dialog, en fænomenal replikkunst, født af hans sprogøre og hans eksperimenterelyst og frodige fantasi i det sproglige. Hans veloplagthed her synes ligeså uudtømmelig som hans indignation. Dialogen blomstrer med dagligsprogets saftige kulører, slangudtryk og hjemmelavede nydannelser, som både er kryderi og karakteristik af personerne.

Sven Møller Kristensen (1951)

Udenpaa hyggelig, rund, næsten funktionalistisk afrundet og glat, med en behagelig i bedste betydning kammersangerlig stemmeklang og værdige tindinger, som aarene har slaaet et par flotte graa ørekrøller paa – og saa indvendig et skrap krydderiskab stuvet med vaskeægte peber og dynamit, der ikke nøjes med at svie i en nysgerrig næse, men som ætser sig durk gennem tøj og hud. Naar dørene lindes til det skab, sidder ingen roligt paa plysset i Thalias dagligstue, gennemtrækken er diabolisk og belysningen afslørende.

Kjeld Abell (1946)

Holger Munk og Aksel Erhardsen

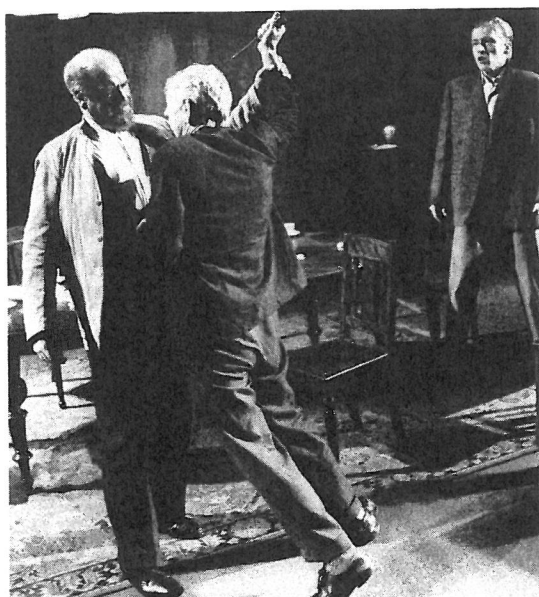

Karl Erik Christophersen og Jørgen Fønss

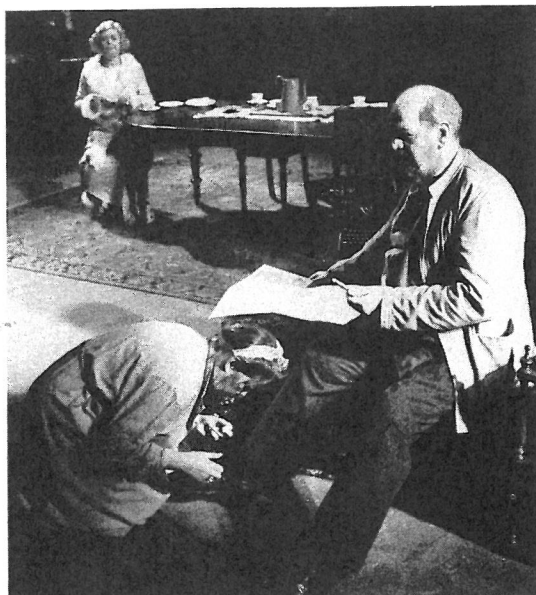
Kan man ikke finde andet at sige om en forfatter, kan man jo altid sige, at han ikke er digter.

Man siger, jeg er en spotter, der spotter alt. Men hvór har jeg spottet ærlighed og det gode hjerte?

Soya

Aksel Erhardsen, Holger Munk og Jens Albinus

Tove Wisborg, Karen Wegener og Aksel Erhardsen

Prosa-oversigt

Baby Larsen (romantorso, 1984)
 Blodrødt og bleggrødt (noveller, 1955)
 Den og det: sex fortællinger (1976)
 Fra mit spejlkabinet (fortællinger, 1956)
 En gæst (satire om besættelsen, 1941)
 Handlingen foregår i Danmark (fortællinger, 1936)
 Hvis tilværelsen keder Dem (fantasier, 1952)
 Indfald og udfald (405 aforismer, 1945)
 Jeg kunde nemt ta' 100 kroner (roman, 1931)
 Kvinderne i Persien (eventyr, 1923)
 Lommeuld (aforismer, 1955)
 Min facitbog (strøtanker, 1978)
 Min farmors hus (roman, 1943)
 Potteskår (erindringer, 1970)
 De sidste (661 aforismer, 1960)
 Sikkerhedsventilen (42 strøtanker, 1972)
 Smit så (udvalgte fortællinger, 1944)
 Soyas bedste (noveller, 1968)
 Spørgsmål uden svar (roman, 1979)
 Studier i en stenhøj (fabel, 1970)
 Sytten, 1-3 (roman, 1953-54)
 Tilegnet Gud (noveller, 1966)
 En tilskuer i Spanien (1963)
 Udvalgte værker, 1-6 (1956)
 De udødelige (noveller, 1971)
 Usynlige tråde (5 miniromaner, 1981)
 Vilhelms bibel (586 aforismer, 1957)
 Ærlighed koster mest (erindringer, 1975)
 Åndværkeren (erindringer, 1972)

Skuespil-udgivelser

Blindebuk (4 skuespil, 1956)
 Brevet (1966)
 Brudstykker af et mønster (1940)
 Efter (1945)
 Familien Danmark (10 enaktere, 1964)
 Familien Kristensen (1970)
 Fire komedier, 1-2 (1946)
 Frit valg (1948)
 I den lyse nat (1956)
 Den leende jomfru (1934)
 Lord Nelson lægger figenbladet (1934)
 Lutter øre (11 radiospil, 1968)
 Min høje hat (eventyrkomedie, 1939)
 Parasitterne (1929)
 Petersen i dødsriget (1957)
 Den røde vædske (skolekomedie, 1950)
 Rødt i gråt (1947)
 Surt og sødt (udvalgte skuespil, 1956)
 To komedier (Afdøde Jonsen/Bare en tagsten, 1966)
 To tråde (1943)
 30 års henstand (1944)
 Trois nocturnes (enaktere, 1946)
 Vi som er to (hørspil, 1954)
 Vraggoods (1965)

Aksel Erhardsen, Tove Wisborg og Dorthe Hansen

Sceneopførelser

Navnet, der blev borte (Folketeatret, 1928)

Venner (Riddersalen, 1928)

Den leende jomfru (Det Kgl. Teater, 1930)

Kendte navne (Det Ny Teater, 1931)

Parasitterne (Det sociale Teater, Casino, 1931)

Parasitterne (Det sociale Teater, Det Ny Teater, 1932)

Parasitterne (Det sociale Teater, Riddersalen, 1932)

Parasitterne (Det sociale Teater, Nørrebros Teater, 1935)

Parasitterne (Det Kgl. Teater, 1945)

Parasitterne (Ålborg Teater, 1949 og 1960)

Parasitterne (Aarhus Teater, 1954)

Parasitterne (Odense Teater, 1957)

Parasitterne (Harald Jørgensens turné, 1971)

Parasitterne (Aveny-teatret, 1980)

Parasitterne (Aarhus Teater, 1990)

Vogelfeder (Det Kgl. Teater, 1932)

Don Juan som ægtemand (Riddersalen, 1932)

Hvem er jeg? (Det Ny Teater, 1932)

Hvem er jeg? (Odense Teater, 1944)

De bedragne bedragere (Det Ny Teater, 1934)

Umbabumba (Det Ny Teater, 1935)

Umbabumba (Aalborg Teater, 1965)

Lord Nelson lægger figenbladet (Casino, 1937)

Brudstykker af et mønster (Folketeatret, 1940)

Brudstykker af et mønster (Odense Teater, 1942)

Brudstykker af et mønster (Aalborg Teater, 1959 – som Soldaten og Jenny)

To tråde (Det Kgl. Teater, 1943)

To tråde (Aarhus Teater, 1944)

To tråde (Dramaten, Stockholm, 1945)

To tråde (Odense Teater, 1953)

30 års henstand (Folketeatret, 1944 og 1958 + turné)

30 års henstand (Odense Teater, 1944)

30 års henstand (Aarhus Teater, 1948)

Stemmen (Det Kgl. Teater, 1946)

Efter (Folketeatret, 1947)

Rødt i gråt (Det Ny Teater, 1947)

Rødt i gråt (Odense Teater, 1948)

Gravkaffe (Det Ny Teater, 1949)

Frit valg (Aarhus Teater, 1948)

Frit valg (Det Ny Teater, 1949)

I den lyse nat (Odense Teater, 1955)

I den lyse nat (Folketeatret, 1956)

Petersen i dødsriget (Det Kgl. Teater, 1957)

Afdøde Jonsen (Alléscenen, 1957)

Afdøde Jonsen (Aalborg Teater, 1961)

Afdøde Jonsen (Klaus Paghs turné, 1974)

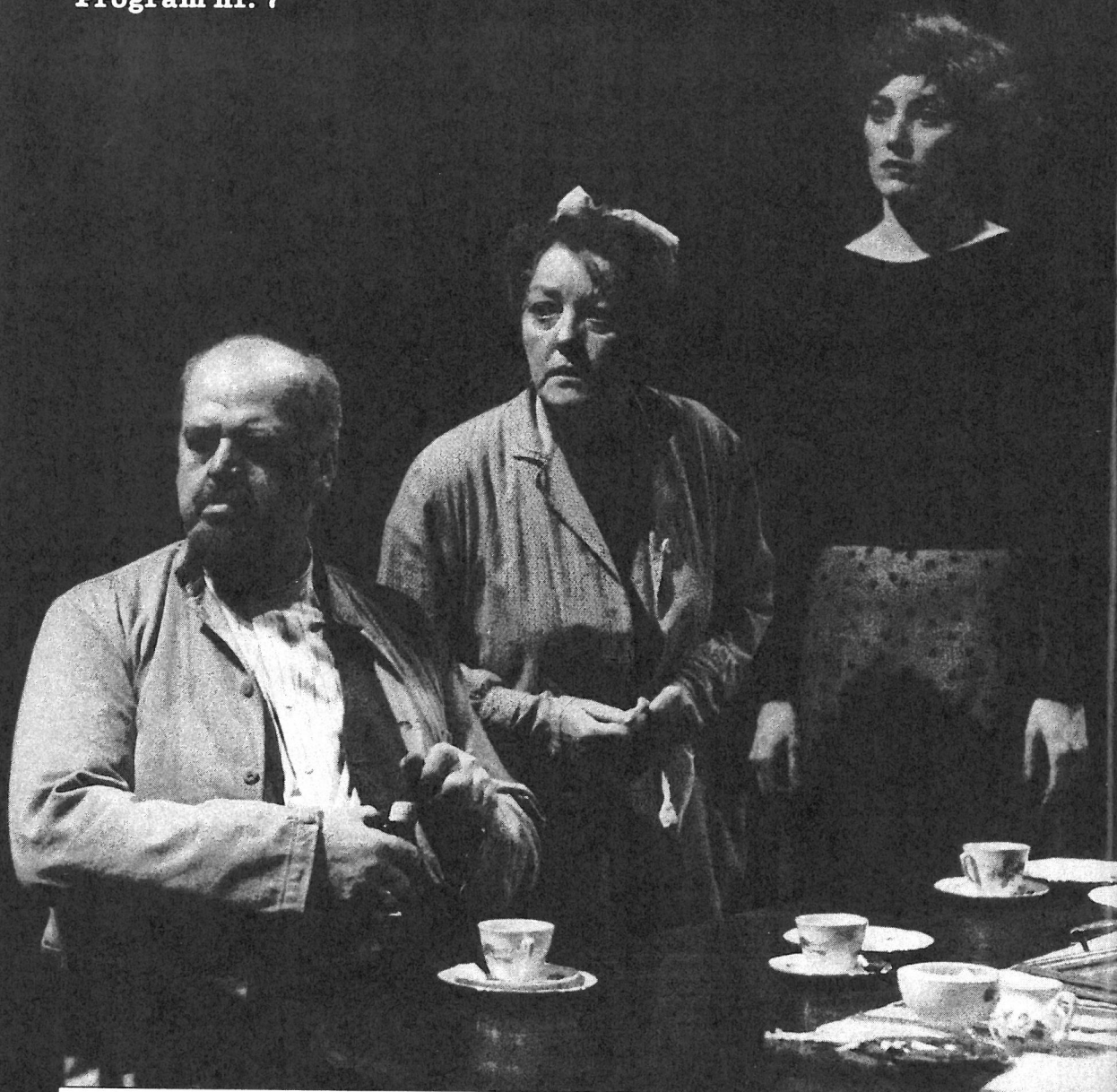
Afdøde Jonsen (Tribunen-turné, 1987)

Bare en tagsten (Folketeatret, 1959)

9,90 (TV-Teatret, 1962 – opera af Sv. E. Tarp)

Desuden har Radioteatret sendt originale hørespil og en væsentlig del af scenedramatikken. TV-Teatret har produceret bl.a. Parasitterne, Hvem er jeg?, Efter og Gravkaffe.

v/ Jørgen Heiner

ANDRE OPLEVELSER PÅ AARHUS TEATER

VILDANDEN

Henrik Ibsens evigaktuelle klassiker om idealer og livsløgne

Store Scene 2. marts -
7. april

LIGE FOR LIGE

Sidste del af Shakespeare-trilogien – en komedie med modhager

Scala 2. februar -
10. marts

MRS. KLEIN

Mor og datter i smertefuld konflikt – nyt skuespil af Nicholas Wright

Studio 6. april -
12. maj